

УДК 070.614.25:378

А. М. МАЛЯРЕНКО

викладач

Медичний коледж Запорізького державного медичного університету

ОСОБЛИВОСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті висвітлено філософські, психолого-педагогічні погляди на проблему формування професійно-етичної культури студентів медичного коледжу. Визначено форми й методи навчальної діяльності, що сприяють оптимізації процесу формування професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників під час їх професійної підготовки в умовах коледжу.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, майбутній медичний працівник, медична освіта, професійно-етична культура, професійна підготовка, формування.

В умовах сучасних змін у галузі медицини та модернізації медичної освіти все більшої актуальності набуває проблема якісної підготовки студентів медичних коледжів, які мають високий рівень професійно-етичної культури й здатні результативно виконувати свої професійні функції. Професійно-етична культура є невід'ємною складовою загальної культури майбутнього медичного працівника, показником його моральної зрілості, своєрідним індикатором особистісних і професійних цінностей.

Метою статті є висвітлення розроблених методичних рекомендацій щодо оптимізації процесу формування професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників.

Особливості професійної підготовки майбутніх медичних працівників розкрили В. Андронов, О. Білібін, Ю. Віленський, І. Вітенко, О. Грандо, В. Дуброва, В. Менделевич, О. Орлова, Ю. Остраус, Л. Пиріг, Ф. Портнов, М. Тимофієва, О. Уваркіна, Е. Чугунова та ін.

Важливим елементом покращення якості підготовки фахівців є реалізація нової парадигми освіти, яка базується на загальнолюдських цінностях і спрямована на всебічний розвиток людини. Педагогічна система медичних навчальних закладів виконує завдання становлення медиків як особистостей та професіоналів.

Основа формування професійно-етичної культури – гуманістичне спрямування особистості [1, с. 9–10], що передбачає добровільність, власну ініціативу та творчість у виконанні відповідних навчально-пізнавальних дій, прагнення до саморегуляції своїх професійно-етичних знань, а також спрямованість викладачів медичного коледжу на виявлення у студентів стійкого інтересу до розвитку професійно-етичних якостей.

У процесі навчання студенти засвоюють знання, на основі яких формуються науковий світогляд, моральні, трудові, естетичні та фізичні якості, виробляється відповідне ставлення до процесу навчання та подальшої

професійної діяльності. Цілями професійної освіти є формування в студентів готовності до співпраці, ініціативності, розвиток їх здатності до творчої діяльності, толерантності, вміння вести діалог, шукати змістові компроміси, формування вміння самостійно вчитися, а також високого рівня професійно-етичної культури. Вивчення гуманітарних дисциплін спрямоване на розвиток особистості, її мислення, пам'яті, уваги, уяви, мовлення, на підвищення рівня професійно-етичної культури студентів.

Методи формування професійно-етичної культури мають виховний характер і повинні бути розплановані на весь період навчання. Для формування стійких професійно-етичних навичок і прояву культури в професійній діяльності студентам необхідно опанувати низку знань і законів, принципів і правил, а також отримати досвід вирішення професійно-етичних завдань [3, с. 16–17].

Сучасна педагогічна наука характеризується пошуком інновацій, спрямованих на створення умов формування й розвитку цілісної, творчої, вільної особистості, здатної до соціалізації, адаптації та самореалізації в суспільстві, а також розкриття суті інноваційних підходів у навчальному процесі та врахування основних компонентів впливу на їх реалізацію. У площині інноваційних педагогічних технологій важливим елементом є самостійне дослідження навчальної проблеми, що може бути складовою різних видів дискусій, дидактичних ігор, лекційного викладу з елементами застосування інтерактивних кейс-технологій, підготовки самостійних проєктів, групової роботи, самостійної або групової роботи з джерелами.

Практика засвідчує, що в процесі гуманітарної підготовки потрібно не лише вивчати історію, культуру, традиції свого народу, діяльність видатних учених, а й спрямовувати особистість на виховання якостей, що дають змогу приймати правильне рішення під час вирішення складних ситуаційних завдань морально-етичного характеру. При цьому увага зосереджується на таких поняттях, як знання та мораль, знання й переконання, знання та вчинок, духовність і виховання.

Соціальні умови, що постійно змінюються, спричиняють необхідність пошуку й розроблення ефективних методів і засобів формування у студентів вміння самостійно вчитися. У навчальних планах усе частіше скорочуються аудиторні години й збільшується кількість годин, які відводять на самостійну роботу. Внаслідок цього студенти мають самостійно опрацьовувати тематику лекцій, додаткову літературу, складати конспекти з тем, які виносять на самостійне вивчення, писати реферати, шукати цікаву інформацію.

Самоосвіта у формуванні особистості медика відіграє велику роль, оскільки постійно розвиває й удосконалює інтелект, загальну та професійну культуру, сприяє підвищенню ділових якостей, що стимулюють зростання професіоналізму медика, підвищують ефективність його діяльності.

Варто зауважити, що процес формування особистості медика – складний і тривалий. До основного комплексу методичних заходів, які дають

можливість формувати у студентів медичного коледжу професійно-етичну культуру в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, зараховуємо: розроблення та впровадження в навчально-виховний процес медичних коледжів авторських експериментальних курсів; застосування інтерактивних методів навчання під час вивчення гуманітарних дисциплін; принципову зміну функцій викладачів.

Упровадження в навчально-виховний процес медичного коледжу авторських експериментальних курсів є дієвим методом підготовки майбутніх медичних фахівців для виконання професійних обов'язків на високому морально-етичному рівні. Відбираючи матеріал для формування змісту курсів, потрібно враховувати вимоги дидактичних принципів: цілеспрямованості (підготовка медичного фахівця зумовлена потребами суспільства); науковості (відбирався усталений у науці матеріал); зв'язку з життям і виробничою діяльністю; системності та послідовності (теми занять упорядковані таким чином, що під час вивчення наступної враховують знання, вміння й навички, отримані під час вивчення попередньої); доступності (вивчення тем зумовлено метою та завданням курсу); усвідомлення (розробка інтерактивних семінарів); наочності (використання ілюстративного матеріалу, перегляд документальних фільмів, використання мультимедіа); використання різних форм організації навчання (інтерактивні методи навчання); створення необхідних умов (практичне застосування вивченого матеріалу).

Методика професійної підготовки повинна враховувати всі дидактичні принципи навчання. Викладач, проектуючи навчальний процес засобами інтерактивних методик, добирає зміст та адекватні форми організації навчальної роботи, виходячи зі структури реальної медсестринської праці. Формування професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників у процесі вивчення гуманітарних дисциплін базується на застосуванні інтерактивних методів навчання з урахуванням комплексу психолого-педагогічних підходів (аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, особистісний), які заохочують студентів до навчально-пізнавальної діяльності, викликають у них інтерес і мотивацію, сприяють самостійному мисленню й усвідомленим діям.

Організація інтерактивного навчання передбачає використання дидактичних і рольових ігор, моделювання професійних завдань, створення та вирішення проблемних ситуацій тощо. Сутність інтерактивних методів полягає, зокрема, в тому, що це навчання у взаємодії та співпраці, в якому і викладач, і студенти є суб'єктами навчання. Основний принцип інтеракції – постійна взаємодія студентів між собою, їх співпраця, спілкування. Викладач у такій моделі навчання – лише організатор і координатор інтерактивної взаємодії. Використовуючи інтерактивні методи навчання, важливо звернути увагу на те, щоб студенти вміли індивідуально й колективно опановувати й оцінювати інформацію; брали участь в обговоренні; вміли повідомляти свої рішення та відстоювати свою думку.

Важливим елементом інтерактивних методик є навчальні дослідження, що можуть також включати дискусії та лекції. Ефективними для гуманітарних дисциплін є широко розповсюджені в освіті інтерактивні технології “Коло ідей”, “Акваріум”, “Мозковий штурм”, “Займи позицію”, “Ажурна пилка”, “Мікрофон”. Студенти, перебуваючи на позиції “діячів”, “учасників” і “глядачів”, отримують практичні навички соціалізації.

Технологія моделювання залучає студентів до абстрактної чи вигаданої ситуації, яка є прикладом реальної події. Цей метод ставить перед ними проблему, під час вирішення якої вони грають визначені ролі, що трапляється в реальному житті. Таким чином, аудиторія стає мініатюрним відображенням реальної події, що містить у собі тему для обговорення й дискусії.

Під час вивчення гуманітарних дисциплін доцільно використовувати метод проектів – метод особистісно орієнтованого продуктивного навчання, коли вирішують низку різнорівневих пізнавальних, виховних і розвивальних завдань із застосуванням індивідуальних, групових, колективних форм навчання. Студенти формують навички самостійної роботи для розвитку мовлення, мислення.

Публічне обговорення проблеми можна реалізувати методом дискусії (круглий стіл, засідання експертної групи, симпозіум, прес-конференція). Цей метод навчання ґрунтується на обміні думками. Проблемою може бути практичне або теоретичне питання, суперечлива ситуація тощо. За допомогою дискусії студенти здобувають уміння лаконічно висловлювати свої думки, детальніше вивчають проблему. Зазначені методи мають діалогічний характер.

Суттєво впливають на формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів-медиків ігрові методи (імітаційні ігри, сюжетно-рольові, ділові тощо). Імітаційно-ігровий підхід має великі можливості для формування творчої особистості фахівця, а використання ігор у процесі вивчення гуманітарних дисциплін передбачає створення оптимальних умов для самостійного оволодіння матеріалом, забезпечує позитивну мотивацію, професійну спрямованість, формує вміння самостійно вчитися та організувати практичну діяльність.

У професійній освіті широко використовують ділову гру – вид гри, в процесі якої в уявних ситуаціях моделюються зміст професійної діяльності майбутніх фахівців [6, с. 46]. Беручи участь у грі, студенти моделюють ситуації, на яких розвивають уміння комунікації, ведення ділової розмови, а також уміння доступно донести до слухача свої думки та наміри. Отже, гра не тільки сприяє розвитку професійних навичок і вмінь, емоційно-вольових якостей комунікабельності в міжособистісному спілкуванні майбутніх фахівців, а й формує вміння перевтілення (залежно від відведеної ролі), що допомагає контролювати свої дії, аналізувати слова та вчинки інших, сприяє розширенню асоціативної бази, посилює особистісну приче-

тність до обраної професії, формує необхідні професійно-етичні риси майбутніх фахівців медичного профілю.

Професійно-етичне виховання буде продуктивним, якщо воно ґрунтуватиметься на національних виховних ідеалах, які формують національну свідомість, виховують розуміння того, що працьовитість, гуманність, доброта, щирість є характерними рисами українського народу.

Використання викладачами новітніх технологій оптимізуватиме навчально-виховний процес у медичному коледжі, адже заняття мають захоплювати студентів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійному мисленню та формувати зацікавлення до майбутньої професії. Інтерактивність забезпечує підвищення якісних результатів навчання. Студенти навчаються бути демократичними, толерантними, гуманними, самостійно приймати рішення, конструктивно мислити. Адже новітня методика викладання дає змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія та практика засвоюються одночасно, що дає змогу студентам реалізувати індивідуальні можливості [4, с. 239].

Для формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у коледжі необхідна принципова зміна функцій викладачів. Сучасний викладач перестає бути транслятором знань, організатором змісту та спрямованості навчальної діяльності вихованців. Одне з основних завдань педагога – це правильний виклад теми. Вважають, що першими принципами правильного висвітлення матеріалу є його синтез і позитивне мислення [5, с. 315]. Нову інформацію важливо пов'язувати з попередніми знаннями студентів. А якщо інформація буде мати зв'язок з їх майбутніми прагненнями й цілями, то вона краще запам'ятається.

Для ефективного впровадження інтерактивних методів педагог повинен ретельно планувати свою роботу; використовувати методи, адекватні віку студентів і їх досвіду інтерактивної діяльності; давати завдання для попередньої підготовки (прочитати, продумати, виконати завдання). Викладачі мають акцентувати на суті та особливостях професії медика, на цілях і завданнях охорони здоров'я, культурі як феноменальному компоненті соціальної діяльності, прояві професійно-етичної культури під час виконання різних функцій медика. Характер практичних занять потребує використання методів творчих завдань і вправ, тестів, мозкового штурму, самооцінки, рольових ігор, ситуативних дій, тренінгів, творчих звітів, проектування реальної діяльності. Вони сприяють розвитку культури спілкування, особистісній взаємодії з пацієнтами, оперативності та гнучкості у вирішенні складних ситуацій, умінь протистояти психологічним труднощам тощо [7, с. 9].

Висновки. Отже, використання новітніх технологій у процесі освоєння суспільно-гуманітарних дисциплін неодмінно зумовить позитивні результати у формуванні професійно-етичної культури майбутніх медичних фахівців. Завдяки гуманітарним дисциплінам людина вчиться мислити, ана-

лізувати, висловлювати свої судження, стає комунікабельною, що, в свою чергу, впливає на формування та розвиток професійно-етичної культури.

У системі медичної освіти відіграє вагому роль морально-етична підготовка й виховання майбутніх медичних працівників на принципах честі, гуманізму, людської порядності й відповідальності. Зростання ролі середнього медичного персоналу в системі охорони здоров'я зумовлює необхідність професійного самовдосконалення на рівні сучасного стану медицини, в тому числі й у галузі медичної етики.

Таким чином, педагогічні умови формування професійно-етичної культури майбутніх медиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін відображають взаємодію гуманізації освіти та суспільства, професійної підготовки медичних фахівців, взаємовплив освітнього середовища й новітніх технологій, які впроваджують у медичну галузь.

Інтерактивні методи сприяють формуванню професійної майстерності, допомагають у вирішенні творчих навчально-виробничих завдань шляхом відтворення наявних знань і вмінь, залучення додаткової інформації, мобілізації творчих та емоційних зусиль.

Список використаної літератури

1. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. Я. Андрійчук. – Київ, 2003. – 19 с.
2. Балл Г. О. Категорія “культура особистості” в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти / Г. О. Балл // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – Київ, 2003. – С. 51–61.
3. Белый И. В. Формирование творчества и профессиональной культуры студентов на лекциях и практических занятиях / И. В. Белый // Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти : збірн. доп. науково-практ. конф. : у 2-х т., 20–21 жовтня 1998 р. – Вінниця : Універсум–Вінниця, 1998. – Т. 1. – С. 15–19.
4. Брига Т. Р. Інтерактивне навчання як форма організації пізнавальної діяльності / Т. Р. Брига // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ ; Вінниця : ТОВ фірма “Планер”, 2010. – Вип. 26. – С. 237–242.
5. Драйден Г. Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос ; [пер. з англ. М. Олійник]. – Львів : Літопис, 2005. – 542 с.
6. Змиевская Е. В. Учебная деловая игра в организации самостоятельной работы студентов педагогических вузов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Е. В. Змиевская. – Москва, 2003. – 169 с.
7. Пономаренко О. В. Формування професійно-етичної культури соціального педагога : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / О. В. Пономаренко. – Київ, 2001. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2016.

Маляренко А. М. Особенности оптимизации процесса формирования профессионально-этической культуры будущих медицинских работников

В статье освещены философские, психолого-педагогические взгляды на проблему формирования профессионально-этической культуры студентов медицинского колледжа. Определены формы и методы учебной деятельности, способствующие опти-

мизации процесса формирования профессионально-этической культуры будущих медицинских работников во время их профессиональной подготовки в условиях колледжа.

Ключевые слова: *интерактивные методы обучения, будущий медицинский работник, медицинское образование, профессионально-нравственная культура, профессиональная подготовка, формирование.*

Malyarenko A. Features of Optimisation of Process of Formation of Professional and Ethical Culture of the Future Medical Workers

The article deals with philosophical, psychological and pedagogical views on the problem of formation of professional and ethical culture of the students of the medical College; determine the forms and methods of educational activities that promote the optimization of the process of formation of professional and ethical culture of future health workers during their training in the College environment.

It is noted that the teachers use the latest technology optimization the educational process in the medical College, because the classes must inspire students to spark their interest and motivation to teach independent thinking and to form interest to the future profession. It is emphasized that the formation of professional and ethical culture of the future medical workers in the process of studying humanitarian disciplines is based on the use of interactive teaching methods taking into account complex psychological and pedagogical approaches (axiological, culturological, competence, and personal) that draw students' attention to learning activities, raise their interest and motivation promote independent thinking and conscious action.

In the system of medical education a significant moral-ethical training and education of future medical professionals on the principles of honor, humanity, human decency and responsibility. Interactive methods facilitate the formation of professional skills, help in creative teaching and production tasks by reproducing existing knowledge and skills, obtaining additional information, the mobilization of creative and emotional effort. The increasing role of paramedical personnel in the health care system necessitates a professional self-improvement at the level of the current state of medicine, including in the field of medical ethics.

Key words: *interactive methods of training, the future medical worker, medical education, vocational and moral culture, training, formation.*